

Janko Prunk

STALIŠČA JUGOSLOVANSKIH KOMUNISTOV V REVIJI LA CORRESPONDENCE BALKANIQUE

Časopis *La correspondance balkanique*, ki je izhajal v Parizu od julija 1934 do avgusta 1936 in je bil označen za glasilo zatiranih ljudstev Balkana, je izdajala Balkanska komunistična federacija. Iz vsega njegovega pisanja je jasno odsevala politika tega komunističnega foruma, ki do danes v celoti še ni bila dovolj historiografsko obdelana.

Balkanska komunistična federacija je bila osnovana 15. januarja 1920. leta kot sekcija Kominterne z nalogo, da koordinira in izvaja splošne akcije za ves Balkan pri reševanju skupnih problemov in ustvarjanju razmer za formiranje balkanske sovjetske socialistične federativne republike. Na ustanovni konferenci so bili prisotni predstavniki komunističnih strank Bolgarije, Jugoslavije in Grčije, medtem ko so se Romuni priključili malo kasneje, sprejeli pa so smernice o vzpostavitvi diktature proletariata, kakršne je zastopala Kominternina. Živahnejša dejavnost BKF je trajala do začetka tridesetih let, potem pa se je omejila v glavnem le na koordiniranje skupnih balkanskih akcij. Na osmih konferencah, kolikor jih je imela BKF, je bilo sprejetih nekaj pomembnih sklepov o agrarnem, kmečkem, posebno pa o nacionalnem vprašanju. Na čelu BKF je bil do decembra 1922 V. Kolarov, potem pa G. Dimitrov. Sedeži BKF so bili v Sofiji, na Dunaju in v Berlinu ter v Moskvi. BKF je izdajala svoj *Bulletin der Balkanfederation*. Idejo balkanske federacije je propagiral časopis *La fédération Balkanique*, organ levo orientiranih emigrantov iz balkanskih dežel, ki je izhajal na Dunaju v letih 1924—1931 in je bil dejansko v rokah BKF. Nekakšen dedič lista *La fédération Balkanique* je bil časopis *La Correspondence Balkanique*, ki je izhajal v Parizu v letih 1934—1936.

Tako kot so imeli v dunajskem času pri *La fédération Balkanique* odločilno vlogo bolgarski komunisti, so imeli v pariškem času (kot je videti iz obsega prostora v časopisu) glavno besedo pri *La Correspondence Balkanique* (dalje CB), jugoslovanski komunisti. Iz mednarodnega komunističnega gibanja poznamo, da vse to komunistično pisanje ni moglo biti zasebno mnenje posameznih komunistov, temveč se je v celoti ravnalo po direktivah BKF oziroma Kominterne. Zato je zelo pomembno, kaj so v ta časopis pisali jugoslovanski komunisti. Avtor tega zapisa ni mogel ugotoviti, kateri jugoslovanski komunisti so sodelovali v nekdanji CB niti ni mogel identificirati piscev številnih, včasih prav izvrstnih informativnih člankov o različnih problemih v Jugoslaviji. Takšna identifikacija bi bila nedvomno pomembna; odgovorila bi na vprašanje, od kod nekatere razlike v pogledih med CB in glasilom KPJ v domovini Proleterjem. V

tem zapisu ne bi hoteli opozarjati na te razlike in pojasnjevati njihovo naravo in izvor, pač pa bi želeli na kratko navesti stališča piscev v CB do osnovnih vprašanj jugoslovanske družbe. Naj ta stališča govore sama zase, saj se bo morda kdo kdaj lotil takšne komparacije, ki bo lahko prispevala k osvetlitvi zelo zapletene in težke poti vodstva KPJ v letih, preden je avgusta v Moskvi na posvetovanju vodstvenega aktiva KPJ dozorel sklep, naj se vodstvo vrne v domovino. Ta sklep je nato realiziral Josip Broz Tito.

V svojem uvodniku v prvi številki julija 1934 je CB zapisala, da namerava objektivno in poglobljeno obravnavati vsa vprašanja in probleme na Balkanu, zbirati resno dokumentacijo, ki bo pomagala, da bo moč bolje razumeti življenje in boj nekaj desetih milijonov ljudi.

Vsebina objavljenih člankov, dokumentacije inotic naj pove, koliko se je ta namen izpolnil.

V prvi številki je daljši članek »Jugoslavija — žarišče vojne na Balkanu« razlagal, da je bila Jugoslavija ustanovljena po prvi svetovni vojni s pomočjo zmagovite srbske vojske kot velikosrbska država. »Velikosrbska buržuazija si v zadnjem času pomaga z odkrito vojaško diktaturo, da bi v obliki jugoslovanskega unitarizma obdržala svojo velikosrbsko hegemonijo« ... Vse močnejša in ostrejša prizadevanja Hrvatov in Slovencev za avtonomijo predstavljajo objektivni element za centrifugalne sile, ki imajo zaslonbo v sosednjih državah. Italija poskuša potegniti zase korist iz hrvaškega vprašanja, pa tudi iz vprašanja Črne gore.« Ravno tako postaja madžarska narodna manjšina predmet revizionističnih zahtev Hortyjeve Madžarske. Osvobodilne težnje v Makedoniji izrablja Bolgarija. »Velikosrbska Jugoslavija«, nadaljuje članek, »poskuša skriti svoje notranje slabosti z močno imperialistično propagando: težnja po izhodu na Solun sloni na paroli o reševanju Slovanov v Makedoniji. Pod enako parolo se skrivajo njene aspiracije po delu Istre in zaledju Trsta, pa tudi po delu Furlanije. »Osvoboditev Slovencev, ki so ostali v avstrijski Koroški, služi imperialistični politiki Jugoslavije, da uveljavi svoje aspiracije v Avstriji itd.«⁴ Članek govori še o velikosrbskih aspiracijah v Albaniji. Svojo kritiko zaključuje z ugotovitvijo, da je velikosrbski imperializem popolnoma nesramežljiv, ko se hkrati poteguje za osvoboditev Slovencev in Hrvatov izpod Italije, v svoji državi pa jim krati narodne pravice. Članek kritizira Jugoslavijo, ker direktno ne prizna Sovjetske zveze, čeprav jo kot članica male antante de facto priznava.

Na koncu članka piše, da je dvajset let po začetku prve svetovne vojne v jugoslovanskem ozračju vse polno vojnih groženj, da pa se med množicami delavcev, kmetov, delovnih ljudi in zatiranih narodov širi tudi protivojna propaganda. Ta protivojna in protimperialistična propaganda pa se lahko razvije v boj za zrušenje vojaške diktature in pripelje do tega, da prevzamejo oblast delavci in kmetje.«⁵ Ta prvi članek smo navedli v podrobnejših izvlečkih zato, ker najbolj osvetljuje ves način pisanja v CB. To pisanje je bilo v skladu s politiko razbijanja Jugoslavije, »te versajske tvorbe, ki naklepa imperialistično vojno proti Sovjetski zvezi«.

¹ Politička enciklopedija, Beograd 1977, str. 69.

² La Correspondence Balkanique, I. letnik, julij 1934, št. 1, str. 1.

³ La Correspondence I, julij 1934, št. 1, str. 2.

⁴ La Correspondence I, julij 1934, št. 1, str. 3.

⁵ La Correspondence I, julij 1934, št. 1, str. 3.

V svoji vnemi, ko so kritizirali Jugoslavijo, so pisci v CB včasih zašli tudi v nenačelna pretiravanja in ji npr. odrekli pravico da se bori za slovensko in hrvaško manjšino v Italiji in Avstriji, kar so zahtevali matični narodi v Jugoslaviji. Pri takšnem pisanju je CB vztrajala ves čas, dokler je izhajala, to je do julija 1936. V isti prvi številki je revija objavila še dve krajši poročili o začudenje vzbujajoči belogardijski protisovjetski manifestaciji v Beogradu⁶ in o herojskem boju rudarjev v trboveljskem rudniku, ki so se z gladovno stavko uprli znižanju mezd.⁷ Članek »Makedonija in prihodnja vojna« pa je zatrjeval, da je Makedonija kavelj, ki bo potegnil balkanske države v novo vojno. Tokrat bo Makedonija glavno prizorišče morije ljudstev in najbrž vzrok za novo svetovno katastrofo... Spričo tega mora makedonsko prebivalstvo storiti vse, da bi zbralo vse svoje sile in preprečilo vojne načrte balkanskih imperialistov.⁸

Dva zelo zanimiva članka sta izšla v peti številki 1. letnika decembra 1934. Prvi je govoril o hrvatskem nacionalnem gibanju in klerikalcih, drugi pa o veliki borbenosti slovenskih kmetov. Članek posvečen hrvatski problematiki govori o rasti klerikalne moči na Hrvatskem, kjer so dovoljene le režimske — jugoslovanske in klerikalne organizacije in so klerikalci ustanovili združenje Križarjev.

To priteguje čedalje več kmečkih ljudi proti volji Hrvatske seljačke stranke, kajti ljudje pričakujejo od Združenja pomoč. Članek ocenjuje, da »klerikalci izrabljajo hrvatsko narodno vprašanje, ne morejo pa ničesar storiti za njegovo rešitev. Izrabljajo ga le za utrditev lastnih interesov. Še nikoli niso sprožili zahteve za svobodno Hrvatsko. Zelo dobro se razumejo z velikosrbsko diktaturo...«⁹

Drugi članek govori, kako je slovenska klerikalna buržuazija s svojim avtonomističnim kurzom uspela ohraniti monopol v boju za osvoboditev slovenskega naroda. Toda to še ne pomeni, da se je tudi zares pripravljena boriti. Nasprotno, vedno je sistematično preprečevala takšen boj in poskušala narodno gibanje speljati na oportunistično pot. Pravi tudi, da so bili v zadnjem času primeri spontane kmečke revolucionarnosti v Beli krajini in na Gorenjskem, v okolici Mengša in Trzina. Zaključuje z mislijo, da je v zadnjem času vse pogosteje opaziti kmečko nezadovoljstvo s politiko klerikalnih voditeljev, saj so bile množice še zlasti razočarane zaradi obnašanja klerikalcev po marsejskem atentatu.¹⁰

Ta številka je v rubriki Po Jugoslaviji obavila še več kratkih notic: npr. o težkem položaju kmetov zaradi padca cen kmetijskih pridelkov, ki so se v letih 1928 do 1932 znižale za okoli 50 %, in o stavkovnem valu v Sloveniji.

V prvi številki leta 1935 je izšel daljši zapis »O boju za politično amnestijo v Jugoslaviji«, v katerem beremo, da je boj za politično amnestijo vseh vrst političnih zapornikov, od komunistov do slovenskih, hrvatskih, črnogorskih in makedonskih nacionalistov, postal osrednje politično vprašanje, in da bi ga morala podpreti tudi svetovna antifašistična javnost.¹¹

⁶ La Correspondence I, julij 1934, št. 1, str. 6.

⁷ La Correspondence I, julij 1934, št. 1, str. 8.

⁸ Ravno tam.

⁹ La Correspondence I, nov. 1934, št. 5, str. 74.

¹⁰ La Correspondence I, nov. 1934, št. 5, str. 80.

¹¹ La Correspondence II., januar 1935, št. 1, str. 3—4.

Drugi članek ilustrativno prikaže socialno in nacionalno strukturo Bosne in Hercegovine ter politične strukture in njihovo orientacijo, zlasti še JMO.¹² Na koncu pa je objavljen povzetek programa Slovenskih narodnih revolucionarjev. Ta program govori o potrebi po ilegalni organizaciji, ki bi povezala in vodila slovenske ljudske množice v boju za nacionalno in socialno osvoboditev. V več točkah navaja napotila za legalno delo med množicami na koncu pa pravi: »Organizacija mora delovati kar se da previdno in se izogibati provokatorjev. Dela naj samo z znanimi preudarnimi sodelavci. Toda ta revolucionarna previdnost, ki je sicer nujna, ne sme preprečiti legalnega dela pri uveljavljanju zahtev in programa gibanja slovenskih narodnih revolucionarjev.«¹³ Pregled po Jugoslaviji je obsegal notice o politiki diktature do kmetov; o ustanovitvi Katoliške akcije; o delavskem boju proti ukrepom kapitala po nacionalizaciji in nazadnje, najbolj zanimivo, o ravnih narodnega dohodka in sindikalnih ukrepov. V njej je podatek, da se je nacionalni dohodek v Jugoslaviji zmanjšal od 69,9 milijarde dinarjev v letih 1926—1927 na 35 milijard dinarjev v letih 1934 do 1935, kar pomeni 50 % znižanje, medtem ko so se davki znižali le od 8,3 milijarde na 7,25 milijarde din. Iz tega izhaja tudi zelo nizka življenjska raven širokih slojev prebivalstva, katerega povprečni letni dohodek se giblje od 2146 do 2473 dinarjev na osebo letno; Delavska zbornica v Zagrebu pa je izračunala, da je eksistenčni minimum samskega delavca 607,22 dinarjev na mesec.¹⁴

V drugi številki istega leta je uvodni članek »Jugoslovanske volitve«, ki govori o bližnjih petomajskih volitvah in navaja zanimivo informacijo, da je Kmečko-demokratska koalicija predlagala srbskim demokratom (Davidoviču) in zemljoradnikom (Jovanoviču), skupno opozicijsko listo. Na drugi strani pa bo srbska radikalna stranka nastopila skupaj z Muslimani iz Bosne in Slovensko ljudsko stranko. Piše tudi, da bo revolucionarno gibanje na volitvah sodelovalo, »da bi demaskiralo resnični značaj Jeftičeve vlade in da bo branilo program osvoboditve srbskih delavskih množic in narodnih manjšin.«¹⁵

O fašističnih organizacijah v Jugoslaviji govori naslednji članek. Zanimiva je zlasti sodba o Jugoslovanskem sokolu, ki je za pisca članka ena najpomembnejših fašističnih organizacij; tak da je postal po 5. decembru 1929, ko je bil z zakonom podržavljen. Dodaja pa, da je v Sokolu zlasti v Sloveniji tudi opozicija proti velikosrbski diktaturi in fašizaciji ter militarizaciji mladine. Nato omenja še Narodno odbrano kot pomembno fašistično organizacijo. »Ker je to uradna organizacija vojne in dvorske kamarile, predstavlja podtalno silo, ki ima prevladujoč vpliv pri določanju politike velikosrbske diktature.«¹⁶ Narodna odbrana ima svoje funkcionarje v vseh režimskih fašističnih organizacijah, da jih tako med seboj povezuje in lažje uresničuje svojo politiko.¹⁷

Daljši članek »Beda slovenskih kmetov« prinaša izredno ilustrativne podatke o agrarni reformi, o strukturi kmečke posesti, o pridelku in dohodkih slovenskih kmetov ter o njihovem obdavčenju; ne pove pa, od kod so podatki. Člankar ocenjuje, da je velikosrbska diktatura povzročila veliko krizo v slovenskem

¹² La Correspondence II, januar 1935, št. 1, str. 8—9.

¹³ La Correspondence II, januar 1935, št. 1, str. 11.

¹⁴ La Correspondence II, januar 1935, št. 1, str. 16.

¹⁵ La Correspondence II, februar 1935, št. 2, str. 17—18.

¹⁶ La Correspondence II, februar 1935, št. 2, str. 22.

¹⁷ Ravno tam.

kmetijstvu. Živiljenjska raven slovenskih kmetov, ki so najbolj kultivirani na Balkanu, je tako padla, da ne morejo več zadovoljevati svojih najbolj elementarnih materialnih in kulturnih potreb. Iz tega sledi sklep: »Takšna situacija je močno razširila narodno revolucionarno gibanje med slovenskim delovnim ljudstvom. Ker so kmetje najbolj izpostavljeni brutalnemu propadanju, so tudi najbolj aktivna sila v gibanju.« »Toda različni interesi različnih kategorij v gibanju delujejo neuskajano. Zato je potrebno močno revolucionarno vodstvo, ki bo usmerjalo enoten boj različnih slojev prebivalstva.«¹⁸

V tej številki je pod skupnim naslovom »Boj jugoslovanskih študentov« tudi več krajših poročil o študentskih manifestacijah proti režimu JNS na univerzah v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani.

Tretja (marčna) številka objavlja politično razglabljanje z naslovom »Pred jugoslovanskimi volitvami«. V njem piše, da je bistveni element notranjepolitične situacije v Jugoslaviji, ki zaznamuje sedanje aktualne razmere, nepremostljiv prepad, ki ločuje vladno od delavske in kmečke množice...¹⁹ Članek se končuje: »Tega jarma ni mogoče zavreči drugače kot z revolucionarnim bojem nesrbskega delovnega ljudstva iz mest in s podeželja v sporazumu in v revolucionarni povezavi s proletariatom in revnimi kmeti iz Srbije.«²⁰ Večje podobnosti z boljševiskim programom pred oktobrsko revolucijo ne bi moglo biti.

Temu političnemu razglabljanju sledita dva članka o izkoriščanju srbskih kmetov in položaju hrvatskih. Srbski kmetje so se menda v tistem času direktno upirali davčnim izterjevalcem in le-ti so morali vse pogosteje prositi za žandarmarijsko pomoč. Kmetje so vse bolj ogorčeni zaradi naraščajočega izkoriščanja, katerega vir je oderuški kapital. Ta je bil v Srbiji že od prej povezan z bankami z zadnjo reformo kreditnega sistema pa je dobil še večjo moč... »Kmetje sedaj dobro vedo, da so interesi oderuhov kapitalistično sredstvo za njihovo eksploatacijo. Tu je torej treba iskati vir vsega nemira, čeprav ga hočejo kapitalisti prikazati kot posledico konservativnega obnašanja kmetov.«²¹

Članek, ki opisuje položaj hrvatskih kmetov, prinaša zanimiv historičen oris kmečke problematike na Hrvaškem do leta 1918.

Opozarja na osnovno težnjo hrvatskega kmeta, da bi prišel do veleposestniške zemlje. S statističnimi podatki navaja, da je imelo 44 % hrvatskih kmetov pred agrarno reformo povprečno le po 0,2 ha zemlje, kar nikakor ni zadoščalo za preživljanje in so si zato morali služiti kruh kot najemni delavci na veleposestvih. Nadaljnih 47 % kmetov pa je imelo majhne kmetije do 5 ha; skupaj je imelo 91 % kmetov v svoji lasti samo 50 % zemlje.²²

Nadaljevanje tega članka je izšlo šele v peti številki — maja 1935. Tu piše, da se hrvatski kmet tudi v jugoslovanski državi bori za zemljo, ker mu je agrarna reforma leta 1919 ni dala. Pisec pravi, da takšna struktura posesti in nenehni kmečki glad po zemlji pojasnjujeta marsikatero dejstvo v političnem razvoju hrvatskega naroda, med drugim tudi to, da hrvatski kmet nikoli ni naklonil svojega političnega zaupanja hrvatskim velikoburžuaznim političnim

¹⁸ La Correspondence II, febr. 1935, št. 2, str. 23—25.

¹⁹ La Correspondence II, marec 1935, št. 3, str. 38.

²⁰ La Correspondence II, marec 1935, št. 3, str. 39.

²¹ La Correspondence II, marec 1935, št. 3, str. 40.

²² La Correspondence II, marec 1935, št. 3, str. 41.

strankam, kot npr. Hrvatski stranki prava. Ker je bila velik zemljiški posestnik tudi cerkev, je povsem razumljiv tudi protiklerikalizem kmečkega ljudstva. Edini, ki se mu je posrečilo pridobiti kmečko zaupanje, je bil S. Radić, toda ta je to zaupanje kmeta preusmeril od boja za zemljo v vode malomeščanskega nacionalizma. Pisec trdi, da je 99 % kmetov enotnih v svojih političnih in socialnih zahtevah. Ta kmečka množica pa predstavlja 77 % hrvatskega naroda. Zato je po njegovem mnenju za hrvatsko narodno vprašanje moč uporabiti Stalinovo splošno formulo, da je narodno vprašanje v bistvu kmečko vprašanje.²³

Nadaljevanje članka, ki obravnava agrarno reformo 1919, je izšlo v sedmi številki: pisec dokazuje, da je agrarno vprašanje problem, ki ga ni mogoče razrešiti v okviru buržoazne družbe.²⁴ Začasni dekret o agrarni reformi z dne 25. februarja 1919 je bil po svojem značaju očitno reakcionaren, saj je bilo v njem toliko paragrafov, ki so omejevali razdelitev zemlje kmetom, da so jo ti v resnici dobili zelo malo in je zvečine ostala pri velikih posestnikih. Zato s stališča hrvatskega naroda antagonizem med srbsko in hrvatsko buržoazijo niti ni tako zelo pomemben kot socialni antagonizem med interesi 90 % hrvatskih kmetov in skupnimi interesi hrvatskega agrarnega kapitala in srbskih imperialistov pri skupnem eksploatiranju hrvatskega kmeta.²⁵

V zadnjem članku, ki je izšel v deveti številki, je zapisano, da se je vsa agrarna reforma končala s škandalozno plenitvijo in s surovim ponižanjem ljudstva v Hrvatski . . . Tako so bili celo najbolj vneti občudovalci srbskega imperikalizma, kot npr. zgodovinar Hollmann, ki bi želel iz političnega razloga opravičiti takšen način izvedbe agrarne reforme, primorani priznati zelo negativne rezultate. »Edini, ki so imeli od agrarne reforme korist, so bili srbski kapitalisti in njihovi pomagači v nedrih hrvatske buržoazije.«²⁶

V četrti številki je obsežen članek »Jugoslovanske volitve in hrvatska buržuazija«. V njem piše, da je bilo v začetku februarja videti, da se bosta srbska in hrvatska buržuazija pomirili, da bi tako učvrstili svoj položaj, ki ga je njun medsebojni boj močno oslabil. Toda hrvatski bančni kapital se ni mogel sporazumeti s srbskim. Hrvatske banke so nasprotnice moratorija na kmečke dolgove, medtem ko ta demagoški Jevtićev ukrep v ničemer ne škoduje državnim (srbskim) finančnim institucijam. V pogajanjih je hrvatska buržuazija postavila tudi politične zahteve, med drugim popolno svobodo za volilni nastop Hrvatske seljačke stranke in tajnost glasovanja, kar bi Hrvatom omogočilo ponovno politično afirmacijo. Ta trenutek je položaj za opozicionalno hrvatsko buržuazijo mnogo bolj zapleten, kot je bil pred volitvami leta 1931. Takrat so množice pokazale svoje nasprotovanje diktaturi z volilnim bojkotom, zdaj pa hočejo z glasovi za opozicijo zadati odločen udarec velikosrbski dominaciji. Mačku, ki je vedno skušal preprečiti boj množic, bi bolj ustrezala lojalna udeležba na volitvah, toda zanj se ne more odločiti, če ne dobi nekih določenih ekonomskih kompenzacij v prid hrvatske buržoazije.²⁷

V isti številki je bilo objavljeno pismo Svetozarja Pribičevića naslovljeno na uredništvo La Correspondence balkanique v zvezi z jugoslovanskimi volitvami.

²³ La Correspondence II, maj 1935, št. 5, str. 71.

²⁴ La Correspondence II, julij 1935, št. 7, str. 117.

²⁵ La Correspondence II, julij 1935, št. 7, str. 118.

²⁶ La Correspondence II, september 1935, št. 9, str. 154.

²⁷ La Correspondence II, april 1935, št. 4, str. 55.

Pribičević, ki je tedaj živel v izgnanstvu v Franciji, v tem pismu izjavlja, da udeležba na volitvah ne pomeni priznanja ustave iz leta 1931. Tudi samo spoštovanje ustave po njegovem ne pomeni podpore tedanji jugoslovanski državi. Seveda pa se vsa opozicija, vse stare zgodovinske stranke zavzemajo za podporo in za konsolidacijo jugoslovanske družbe. Hočejo pa drugačno, federalistično formo države. Po Pribičevićevem mnenju ogrožata eksistenco države prav diktatura in ustava iz leta 1931, ker sta izzvali nezadovoljstvo Hrvatov. Pribičević tudi trdi, da je osebno proti volilni udeležbi, da pa se je podredil odločitvi voditeljev opozicije v domovini, ki gredo na volitve zaradi ljudske volje. Prepričan je, da bo opozicija dobila odločno večino glasov, če ne bo vlada ustrahovala volilcev in če ne bo ponaredila volilnih rezultatov. Zmaga opozicije pa bi pomenila odpravo ustave iz leta 1931 in utrditev jugoslovanske države, ki jo imajo vendar tudi opozicijske stranke za svoje dete.²⁸

Uredništvo CB je uporabilo Pribičevićevo pismo, da je lahko jasno povedalo svoje stališče do volitev, do meščanskih opozicijskih strank in do jugoslovanske države. Zapisalo je: »Pribičević izjavlja, da izhaja vsa nesreča, ki tepe jugoslovanske narode, iz šestojanuarske diktature in ustave iz leta 1931.«

Po mnenju uredništva pa že samo formiranje jugoslovanske države leta 1918 ni bilo plod svobodne ljudske volje, ampak dejanje srbskih imperialistov in njihovih pomagačev med hrvatsko, slovensko in črnogorsko buržuazijo. Nova država je bila ustvarjena s pomočjo srbske vojske in s sredstvi vojaške prisile.²⁹

Pribičevićeva trditev, po kateri so bile politične stranke zatiranih narodov vedno zagovorniki jugoslovanske države, po mnenju uredništva ne pomeni nič drugega, »kot trditev uredništva, da so voditelji opozicijskih strank vedno podpirali jugoslovansko državo, medtem ko so se ljudske množice borile za pravico do samoodločbe narodov, pri čemer so jih njihovi voditelji vedno prevarali.« »... Če torej Pribičević trdi, da je jugoslovanska država naše delo, s tem hote ali nehoite brani imperialistične elemente, ki so glavna opora jugoslovanske, to se pravi velikosrbske države...«³⁰

»Samo pravica do samoodločbe narodov,« zaključuje uredništvo, »lahko priinese zatiranim narodom nacionalno svobodo in jih osvobodi imperialističnega pritiska. Če pa govorimo o pravici narodov, da odločajo sami o sebi, mislimo pri tem vse narode v Jugoslaviji, pa tudi druge na Balkanu, vsak od njih mora imeti pravico, da si svobodno izbira, v kateri državi in v kakšni obliki hoče razvijati svoje nacionalno in državno življenje.«³¹

V četrti številki je izšel tudi daljši članek »Bilanca nacionalno-revolucionarnega gibanja v Jugoslaviji«, v katerem je zapisano med drugim tudi tole: »V takšni deželi kot je Jugoslavija, kjer sta skoraj dve tretjini prebivalstva podrejeni vladajočemu srbskemu narodu, ki izvaja brutalen politični pritisk in sistematično raznarodovanje, ima gibanje za narodno osvoboditev izredno pomembno vlogo«... Zato je tudi naloga revolucionarnega delavskega gibanja, da posveča veliko pozornost problemom boja zatiranih narodov in narodnih manj-

²⁸ La Correspondence II, april 1935, št. 4, str. 56.

²⁹ La Correspondence II, april 1935, št. 4, str. 57.

³⁰ Ravno tam.

³¹ Ravno tam, str. 58.

šin, še več, da po svojih najboljših močeh podpira in vodi gibanje za osvoboditev.«³²

Pisec članka nadaljuje, da so pri različnih zatiranih narodih v Jugoslaviji, ki so na različnih stopnjah gospodarskega, socialnega in kulturnega razvoja, dani vsi pogoji za razvoj narodno revolucionarnega gibanja. Pravzaprav so politične razmere zadnjih let že obudile takšna gibanja, ki so že izvedla različne dnevne akcije proti oblasti. Toda večjih uspehov še niso dosegla zato, ker se je velika revolucionarna energija izčrpala v spontanah akcijah, ki ne zadoščajo. Pogosto pa so ta gibanja prihajala pod vpliv organizacij in strank nacionalnih reformistov, ki so jih potem izrabljale kot drobiž v trgovini z vladajočim režimom. Članek navaja, da se je v zadnjem času popolnoma izrodilo nekdanje močno narodno-revolucionarno gibanje v Makedoniji VMRO. Na Hrvaškem je narodno-revolucionarno gibanje šibko in izdaja svoj ilegalni časopis Hrvatski put. Na Slovenskem je takšno gibanje najmlajše in se je začelo šele nekako leta 1934, ko je izdalo svoj program. Gibanje v Sloveniji je sedaj dobro organizirano, ima centralno vodstvo in že lokalno organizacijo. Na Hrvaškem in v Sloveniji ima narodno-revolucionarno gibanje pristaše tako v levih frakcijah narodno-reformističnih organizacij, kot celo v režimskih organizacijah. Gibanje sedaj razpolaga z legalnim tiskom. Toda uspehi so še vedno manjši glede na odprte možnosti. To pa zato, ker ima gibanje v bistvu še vedno ideološko propagandni značaj. Članek ugotavlja: prvič, da mora spričo vseh teh okoliščin revolucionarno delavsko gibanje razložiti svojim kadrom značaj in pomen narodnorevolucionarnega gibanja; drugič, razviti dobro organizacijo narodno-revolucionarnega gibanja in oblik njegovega delovanja; tretjič, koncentrirati ves napor na delo znotraj narodnoreformističnih organizacij in v okviru režimskih fašističnih organizacij ter razkrinkati njihove voditelje; četrtič, začeti z resnim delom med kmečkimi množicami, ker nacionalnega zatiranja ni mogoče ločevati od socialnega zatiranja kmetov; petič, preiti od zdaj prevladujočih propagandnih metod dela k organiziranju in začeti z bojem.³³

V peti številki sta dva pomembna članka; prvi je poziv »Proti barbarski justici vojaško-fašistične diktature v Jugoslaviji!«, drugi pa »Nauki iz volitev v Sloveniji«. Prvi poudarja, da je zahteva po splošni amnestiji političnih zapornikov postala v Jugoslaviji osnovna politična zahteva vseh antifašistov. Zanimivo je, pravi poziv, da je bila pri vseh procesih pred sodiščem za zaščito države v Beogradu javnost izključena, ker so hoteli preprečiti, da bi zvedela za mučenje v policijskih zaporih. Zakon je zelo servilen do režima in zaporniki so na osnovi zakona o zaščiti države avtomatično obsojeni. Nato našteje nekaj dolgoletnih komunističnih zapornikov na osnovi takšne sodbe: Keroševića, M. Pijadeja, S. Tošić. Poziv je naslovljen na vso demokratično javnost na zahodu, naj pošlje v Jugoslavijo delegacijo, ki bo ugotovila razmere političnih zapornikov.³⁴

Drugi članek poroča o veliki abstinenci na volitvah v Sloveniji, ki je baje znašala 53 %, »to priča, da je še zelo močan vpliv klerofašistične stranke, ki je volitve bojkotirala.«³⁵ Članek trdi, da so bili volilni rezultati v mnogih kra-

³² La Correspondence II, april 1935, št. 4, str. 58.

³³ La Correspondence II, april 1935, št. 4, str. 59.

³⁴ La Correspondence II, maj 1935, št. 5, str. 70.

³⁵ Ravno tam.

jih ponarejeni. V Črnomlju je bil izvoljen kandidat opozicije, ko pa je oblast naslednji dan objavila drugačen izid, je prišlo do ljudske demonstracije in žandarmerija je uporabila orožje.³⁶ Volilni rezultati v Sloveniji jasno kažejo, da je velika večina slovenskega naroda proti režimu »22.150 Slovencev, ki so glasovali za Mačkovo listo, pa ne more veljati za slovensko opozicijsko listo.«³⁷

V junijski številki se članek z naslovom »Jugoslavija pred preobratom. Fronta ali vojna?« zavzema za to, da bi jugoslovanska država takoj priznala Sovjetsko zvezo. Pri tem ugotavlja, da so vladajoči krogi velikosrbske buržuazije v dvorni kamarili in v protifašistični organizaciji Narodna odbrana izrazito sovražni sovjetski državi in so navezali prijateljske stike z hitlerjevsko Nemčijo. Člankar ugotavlja, da je »vzpostavitev normalnih odnosov Jugoslavije s Sovjetsko zvezo odvisna predvsem od Jugoslavije, in pripisuje temu največji politični pomen. Od rešitve tega vprašanja je odvisno, katera politična smer bo prevladala v jugoslovanski zunanjepolitični usmeritvi, ali se bo država uvrstila v tabor vojne in fašizma, ali pa bo postala podpornik miru.«³⁸ Na koncu zahteva, da morajo vsi protifašistični, demokratični in napredni elementi v Jugoslaviji aktivno delovati, da bi spravili Jugoslavijo na drugo, mirovno pot... »Nesreče nove vojne ni moč preprečiti drugače, kot da se vse protifašistične in demokratične sile v deželi zavzamejo za takojšnje priznanje Sovjetske zveze in za orientacijo za mir.«³⁹

Naslednji članek govori o razmahu protifašističnega gibanja v Jugoslaviji in trdi, da se njegova moč ne more reflektirati samo v volilnih rezultatih. To gibanje se je začelo že pred volitvami in se po volitvah nadaljuje. Nadalje poroča o spontanah izrazih ljudskega nezadovoljstva, o delavskih stavkah in demonstracijah ter o kmečkih spopadih z davčnimi organi in žandarmerijo. Iz takšnih korenin se hrani protifašistično gibanje. Za pravilno vrednotenje revolucioarnega razmaha v Jugoslaviji je treba upoštevati troje momentov. Prvič, postopno začenja izginjati meja, ki je do sedaj ločevala boj delavskega razreda od kmečkenga boja. Drugič, v komunistični partiji se vse bolj uveljavlja smer, ki terja sodelovanje z bojem kmetov in zatiranih narodov. Tretjič, fronta se utrjuje tudi zaradi diferenciacije v vrstah Hrvatske seljačke stranke. Ena smer v Mačkovi stranki je v Dalmaciji sklenila akcijski sporazum z KP, itd.⁴⁰

Naslednja dva članka podajata kritično sliko gospodarskega in družbenega položaja v Makedoniji, za kar krivita velikosrbsko buržoazijo, ki tu finansira srbsko kolonizacijo, ta pa je povzročila občuten padec v pridelovanju tobaka, ki je dajal zaslužek makedonskim kmetom.⁴¹

V julijski številki so v daljšem članku »Sedanji ekonomski položaj v Jugoslaviji«, številni statistični podatki o industrijski proizvodnji, ki se po letu 1932, ko je bila kriza najhujša, znova dviga. Navedeni so podrobni podatki o zunanji trgovini in nazadnje še tabela o indeksu cen kmetijskih proizvodov, ki pa po letu 1932 še nadalje padajo. Članek se konča z ugotovitvijo: »Jugoslavija nima nikakršne neodvisne kapitalistične ekonomije in je popolnoma odvisna od tujega

³⁶ Ravno tam.

³⁷ La Correspondence II, maj 1935, št. 5, str. 71.

³⁸ La Correspondence II, junij 1935, št. 6, str. 83.

³⁹ Ravno tam.

⁴⁰ La Correspondence II, junij 1935, št. 6, str. 83—84.

⁴¹ La Correspondence II, junij 1935, št. 6, str. 96—97.

gospodarstva. Ker je dežela skoraj popolnoma agrarna, si ne more privoščiti dospelarske avtarkije tako kot Francija in Nemčija. Nesolventnost Jugoslaviji ne dovoljuje večjega uvoza iz tujine. Kmetijstvo, ki ga je agrarna kriza močno prizadela, še ne kaže nobenih znakov izboljšanja. Še več, kriza povzroča močno diferenciacijo na podeželju, kar bo povzročilo nadaljnjo ekstenzifikacijo kapitalističnega trga. Tu je torej vzrok, zakaj se je v Jugoslaviji zaprla pot industrializaciji mnogo hitreje kot v drugih državah.⁴²

Zelo pomemben je drugi članek v isti številki z naslovom »Zatirani narodi Jugoslavije v ljudski fronti«, ki osvetljuje politiko ljudske fronte. Med drugim piše o tem, da si Stojadinovičeva vlada prizadeva za spravo z opozicijo, da pa še vedno uporablja metode šestojanuarske diktature. Ponuja sporazum Hrvatim in Slovincem, proti Makedoncem, Albancem in Črnogorcem pa še naprej vodi raznarodovalno politiko. Ljudsko nezadovoljstvo kljub temu še dalje vre, narodno-reformistične stranke pa ga ne znajo in nočejo usmeriti v radikalen boj. Zato je naloga revolucionarnih in narodno-revolucionarnih organizacij, da pospešujejo diferenciacijo znotraj narodno-reformističnih organizacij pri zatiranih narodih in vključujejo v ljudsko fronto vse elemente, ki so se pripravljali odkritosrčno boriti za osvoboditev. »Da bi pridobili te elemente za ljudsko fronto, jim moramo razložiti, da nismo absolutno, za vsako ceno za razbitje sedanje Jugoslavije, ampak, da se borimo za svobodno samoodločbo vseh narodov; potem ko bo zrušena velikosrbska hegemonija, se bodo narodi lahko odločili, če hočejo še naprej živeti skupaj ali ločeno.«⁴³ Članek končuje s trditvijo, da predstavlja ljudska fronta akcijsko enotnost, ki povezuje vse opozicijske organizacije in skupine. V tej fronti se najlažje skupaj bojujejo zatirani narodi in srbska opozicija.⁴⁴

V sedmi številki je objavljen tudi »Poziv slovenskih narodnih revolucionarjev v Avstriji« slovenskim Korošcem. Med drugim ugotavlja, da koroški Slovenci potrpežljivo prenašajo politično, gospodarsko in kulturno zatiranje, ki ga že 15 let izvajajo vse dosedanje avstrijske vlade. »Sedanji avstrijski fašisti delujejo z roko v roki z jugoslovanskimi in žele potisniti delavce s te in one strani meje v novo imperialistično vojno. Zato za koroške Slovence ni rešitve ne v okviru Avstrije ne v zvezi z veliko imperialistično Srbijo.« »Zato mora,« nadaljuje poziv, »slovensko ljudstvo vzeti svojo usodo v svoje roke in začeti z odločnim revolucionarnim bojem.«⁴⁵ Ustanovljeno je že provizorično vodstvo slovenskega narodno revolucionarnega gibanja na Koroškem, prav tako pa tudi v Jugoslaviji in v Italiji. To gibanje si je postavilo za nalogo boj za narodno osvoboditev vseh Slovencev znotraj in zunaj Koroške in njihovo združitev v neodvisni svobodni slovenski delavsko-kmečki republikli. Da bi se ta boj okrepil, poziva komite slovenskih narodnih revolucionarjev, naj se mu pridruži vse zatirano slovensko ljudstvo, ne glede na različna politična in verska prepričanja.⁴⁶

V avgustovski osmi številki poroča članek z naslovom »Proletarska enotnost in fronta ljudske svobode v Jugoslaviji« predvsem o zletu Svobode v Celju

⁴² La Correspondence II, julij 1935, št. 7, str. 110—111.

⁴³ La Correspondence II, julij 1935, št. 7, str. 115—116.

⁴⁴ Ravno tam.

⁴⁵ La Correspondence II, julij 1935, št. 7, str. 117.

⁴⁶ Ravno tam.

ter o političnih in ekonomskih zahtevah, ki so bile na tem zletu postavljene. Bile pa so naslednje:

1. Politično gibanje delavstva se bo obnovilo pod imenom Socialistična skupnost delavskih množic.

2. Najvažnejše zahteve Socialistične skupnosti delavskih množic so:

- a) Splošna amnestija za politične zapornike.
- b) Odprava zakona o zaščiti države kot tudi odprava posebnih sodišč.
- c) Reorganizacijo države in rešitev vseh problemov, med njimi predvsem problema ustave na podlagi splošnega dogovora.
- d) Svoboda tiska, združevanja in organiziranja na političnem in sindikalnem področju.
- e) Razpustitev parlamenta in nove splošne tajne volitve.
- f) Mednarodna politika kolektivne varnosti in navezava odnosov s Sovjetsko zvezo.
- g) Boj proti fašizmu in taka organizacija države, ki bo temeljila na enakopravnosti vseh državljanov in na širokih političnih svoboščinah.
- h) Takojšnja realizacija velikih javnih del in zagotovitev 40-urnega delovnega tedna.
- i) Menimalne mezde morajo zadostovati za življenje delavskih družin.
- j) Zavarovanje za brezposelne in ostarele delavce.
- k) Permanentna agrarna reforma in zagotovitev pravičnega dohodka za kmetijsko delo.⁴⁷

Člankar trdi, da so se te zahteve oblikovale iz pobud delavskih množic, ki so mnogo bolj radikalne kot njihovi voditelji in želijo brez pridržkov popolno enotnost delavskega gibanja v Jugoslaviji...

»Pod vplivom tega čudovitega pritiska delavskih množic so bili socialisti prisiljeni sprejeti najbolj napredne proletarske zahteve, zato v resoluciji iz Celja zahtevajo tako osnovne delavske ekonomske in politične pravice.«⁴⁸ V isti številki sta dva zapisa, prvi o velikih hrvatskih manifestacijah proti Stojadinovičevi vladi v Zagrebu 22. junija, drugi pa o vlogi dr. Korošca v jugoslovanski politiki. Pisec ga označuje za človeka brez argumentov, ki so mu vatikanski interesi nad vsem drugim, in trdi, da je stopil v vlado le zato, da bi Vatikan lažje dosegel konkordat z Jugoslavijo.⁴⁹

Septembrska številka revije objavlja daljši članek »Politična situacija v Jugoslaviji« s precej natančno analizo političnih tokov. V vladnem taboru JRZ podrobneje analizira profil Slovenske ljudske stranke, ki da se nagiba v fašizem in je izrazit sovražnik komunizma in Sovjetske zveze. Napoveduje pa, da bo v tej stranki z velikoburžuaznim vodstvom in množično kmečko bazo prišlo do hudih notranjih konfliktov in nasprotovanja Koroščevi politiki povezovanja s srbskimi radikali.⁵⁰

Članek analizira tudi velike razlike v meščanski opoziciji, ki se zbira okoli Mačka, in ki je doživela na volitvah velik uspeh. Te razlike ter nasprotja med srbsko opozicijo in Mačkom zmanjšujejo politične možnosti za uspeh. Opozarja tudi, da se je konstituiral še tretji politični tabor, ki predstavlja delavski raz-

⁴⁷ La Correspondence II, avgust 1935, št. 8, str. 129.

⁴⁸ Ravno tam.

⁴⁹ La Correspondence II, avgust 1935, št. 8, str. 134—135.

⁵⁰ La Correspondence II, september 1935, št. 9, str. 147.

red. V njem se ena struja zbira okoli socialista Živka Topalovića in se hoče formirati kot skupnost socialistov ter nadaljevati staro socialnodemokratsko politiko; v drugi struji pa se zbirajo levi socialisti, levo orientirani delavci in pristaši komunistov, ki žele ustanoviti množično enotno delavsko stranko, ki bi bila neodvisen dejavnik v politiki široke ljudske fronte. Zunaj vseh grupacij pa so nekatere fašistične organizacije, npr. Hodjera in Ljotić.⁵¹

V tej številki je še krajši zapis o preganjanju Slovencev in Hrvatov v Julijski krajini.

Daljši »Prispevek« je posvečen zgodovini razvoja kapitalizma v Sloveniji. Govori o tem, da je slovenska buržoazija nastala razmeroma pozno, šele v drugi polovici 19. stoletja, in da si je svoj kapital ustvarjala iz majhnih trgovskih dobičkov in z oderuštvom. Ustanovila je prve kmečke posojilnice, ki pa niso mogle pritegniti večjega števila kmetov. Proti oderuštemu reakcionarnemu kapitalu mladoslovenske buržoazije: je slovenski kler v letih 1880—1900 organiziral male trgovce in široke kmečke sloje pod geslom »Dol z oderuštvom! Dol z liberalizmom«. »Ta klerikalna tendenca je bila v svojem času mnogo bolj moderna kot liberalna. Klerikalci so začeli organizirati zadružne hranilnice in posojilnice.«⁵² Članek se nato ukvarja z razmahom kmečkega zadružništva na Slovenskem, v katerem je prevzela glavno besedo klerikalna (Slovenska ljudska stranka), ki je imela pred vojno v svojih rokah 4/5 zadrug.

Člankar ugotavlja, da je bila večina slovenskega kapitala pred svetovno vojno zadružnega in da ni bilo ljudi, ki bi znali ta kapital uporabiti v večjih finančnih zadevah ali pa ga organizirati v bančno institucijo. »Iz tega je moč sklepati,« pravi pisec, »da je bila velika večina industrijskega in bančnega kapitala v Sloveniji pred vojno v neslovenskih rokah.«⁵³

»V letih pred prvo svetovno vojno se je pojavil že lasten slovenski moderni finačni kapital, zlasti v klerikalni stranki, ki je razrušila oderuški liberalni kapital in zagotovila temelje za razmah slovenske industrije... Vsa slovenska buržoazija ni bila nič drugega kot sloj male buržoazije z nekaj posameznimi bogatimi poslovneži. Najmočnejša kapitalistična politična grupacija je bila pred vojno Slovenska ljudska stranka, ki je obvladovala 80 % slovenskega prebivalstva.«⁵⁴

V zadnji številki časopisa leta 1935 je pomembnejši članek »Problemi gibanja za osvoboditev narodov Jugoslavije«. Člankar piše, da je jugoslovansko politično življenje razcepljeno na tri tabore. V prvem so tako imenovani »Pohorci«, to so nosilci režima kraljeve diktature in JNS, ki so, potem ko so bili potisnjeni v opozicijo, na Pohorju jeseni 1935 sprejeli svoj politični program, s katerim vztrajajo pri jugoslovanskem unitarizmu. Enake težnje zastopata še dve politični stranki: Jugoslovanska narodna stranka bivšega ministra Hođere in Ljotičev Zbor. Obe stranki kažeta izrazito fašistične tendence v socialnem programu in politiki. Poleg teh legalnih unitarističnih političnih strank je še nekaj drugih organizacij, ki se zavzemajo za jugoslovanski unitarizem, to so Narodna odbrana in Četniki ter tudi Sokol.

⁵¹ La Correspondence II, sept. 1935, št. 9, str. 148.

⁵² La Correspondence II, sept. 1935, št. 9, str. 156.

⁵³ La Correspondence II, sept. 1935, št. 9, str. 157.

⁵⁴ Ravno tam.

Drugi tabor zagovarja stališče, da je v Jugoslaviji več samostojnih narodov. Glavno oporo ima med pripadniki zatiranih narodov, zlasti med Hrvati v njihovi HSS. »To je trenutno najmočnejša opozicijska sila proti velikosrbskemu režimu.«⁵⁵ V tem taboru sodeluje tudi precej močna Slovenska ljudska fronta. Končno so v tem taboru tudi Neodvisni demokrati (to so zvečine Srbi iz prečanskih krajev). Vsi ti se zavzemajo za federativno državo treh jugoslovanskih narodov. »Makedonska in albanska narodna manjšina zaradi političnega pritiska režima nimata lastnih političnih strank in ne moreta izdelati svojega političnega programa.«⁵⁶ Tudi komunisti podpirajo politiko obrambe nacionalnih interesov posameznih narodov.

Med tema dvema močno nasprotnima političnima blokoma je še tretja fronta. To je vladna grupacija JRZ, v kateri je del srbskih radikalov, del srbskih zemljoradnikov (desno krilo), del srbskih demokratov, Slovenska ljudska stranka, v kateri je sicer močno avtonomistično krilo, in bosanski Muslimani. Ta vmesna fronta je povezana v vladajočo stranko Jugoslovansko radikalno zavezništvo. V tej »zajednici« so zastopani tako unitaristi kot protiunitaristi. »Ta vmesna fronta je sestavljena iz pristašev demokracije in iz reakcionarnih elementov, čeprav velja pravilo, da so demokratični elementi zvečine zastopani v antiunitaristični fronti, po drugi strani pa tudi v sami hrvaški opoziciji ne manjka reakcionarnih elementov« ... »Nekateri elementi v tej vmesni fronti bi hoteli znova vzpostaviti demokratične svoboščine in sprostiti togo administrativno centralizacijo. Za to se zavzemajo srbski demokrati. Hrvatom pa je to premalo in zahtevajo bolj radikalno rešitev, ki bo lahko jamčila za bolj normalen in bolj pravičen razvoj posameznih narodov kot to počne jugoslovanska država«.

V prvi številki leta 1936 je poleg številnih notic pomemben članek »Nevarno omahovanje v jugoslovanski opoziciji«. Članek ugotavlja, da je že več kot pol leta na oblasti vlada Stojadinović — Korošec, pa še na nobenem področju in v ničemer ni pripomogla k reševanju problemov. Vlada opoziciji ne dovoli svobodnega zborovanja, ne dovoljuje svobode tiska; ne dovoljuje svobode političnega organiziranja; ne demokratizira administracije glede občin itd. Članek se sprašuje, kaj dela opozicija, in odgovarja, da je razcepljena v več skupin z različnimi usmeritvami. »Do sedaj ni storila ničesar, da bi razgibala množice, da bi zahtevala odpravo starih zakonov iz obdobja šestojanuarske diktature. Do sedaj je bila taktika ene od opozicijskih strank poiskati kompromis med diktaturo in demokracijo, ne pa prizadevanje za zmago demokracije nad diktaturo. Videti je, da opozicija ni potegnila nobenega nauka iz izkušnje zadnjih sedemnajstih let, da je treba svobodo in druge pravice izbojevati, ne pa kupiti.«⁵⁸

Obširnejši članek govori »O nekaterih bistvenih problemih mladinskega gibanja v Jugoslaviji«. Zelo zanimiv je tudi daljši članek »Manjšinski narodi v Julijski Benečiji v boju za svobodo, ki se potem nadaljuje še v naslednji številki. Članek ugotavlja, da 600 000 Slovincem in Hrvatom, ki živijo od konca vojne pod italijanskim imperialističnim jarmom, doslej še nihče ni pomagal, ne Društvo narodov ne Jugoslavija. Boriti se morajo sami. Takšno razpoloženje pa je bilo med njimi težko ustvariti, zlasti ker so bili razcepljeni na več političnih

⁵⁵ La Correspondence II, december 1935, št. 12, str. 200.

⁵⁶ Ravno tam.

⁵⁷ La Correspondence II, december 1935, št. 12, str. 201.

⁵⁸ La Correspondence III, januar 1936, št. 1, str. 5.

struj, tako na jugoslovanske iredentiste, na pristaše pasivnega odpora, na takšne, ki so se bili pripravljene podrediti Italijanom in z njimi sodelovati, nazadnje pa še na pristaše gibanja narodnih revolucionarjev in na komuniste. Članek se nato posebej ukvarja z gibanjem narodnih revolucionarjev, ki jih označi za sporadično gibanje, za pristaše individualnega terorja, ki pa uživajo med zatiranim ljudstvom zaradi svojega junaštva ugled in podporo. Trdi, da narodni revolucionarji nimajo izoblikovane politične ideologije, ampak izhajajo le iz boja proti italijanskemu zatiralcu. Nato poudari, da veliko slovenskega in hrvaškega delavstva podpira komunistično partijo. Zato je v najnovejšem času ob afriški fašistični agresiji konec leta 1935 prišlo do sporazuma med organizacijo narodnih revolucionarjev TIGR in komunistično partijo v boju proti skupnemu sovražniku, italijanskemu imperializmu in fašizmu, in za osvoboditev hrvaškega in slovenskega naroda v Julijski krajini, kar je postala zgodovinska nujnost.⁵⁹ »Hrvatje in Slovenci iz Julijske Benečije se dobro zavedajo sedanjega položaja in nalog, ki jih tak položaj terja. Čutijo in razumejo, da ni več daleč čas, ko se bodo lahko osvobodili fašističnega jarma, zato živo agitirajo in se borijo, povezani z italijanskimi delavci in kmeti.«⁶⁰

Poleg pravkar omenjenih obsežnejših prispevkov je v prvi številki še krajši članek »Nekateri temeljni problemi mladinskega gibanja v Jugoslaviji«,⁶¹ v drugi številki pa članek »Konferenca delovnega komiteja združene jugoslovanske opozicije«, ki pravi, da je ta meščanska grupacija na svojem sestanku pokazala oportunitizem v zahtevah do vlade.⁶² Krajše novice v drugi številki govorijo še o »Obstrukciji fašistov (pri tem so mišljeni poslanci JNS) v jugoslovanski narodni skupščini«; »Opozicijska koalicija se je izrekla za reakcionaren volilni zakon«; »Hrvati in Slovenci se upirajo unifikaciji šolskega sistema«; »Prepovedano je govoriti o velikosrbski hegemoniji«. »Fašistična agresija proti hrvaškim vasem«, »Komunistična partija odgovarja na dokument, ki ga je falsificirala policija«; »Socialisti ustanavljajo novo stranko, da bi preprečili formiranje enotne delavske stranke« itd.^{62a}

V tretji številki je daljši analitičen članek z naslovom »Hrvatski problem«, ki opozarja, da pri tem ne gre za problem narodne manjšine, ampak za mnogo pomembnejšo stvar. Hrvatsko vprašanje velja razumeti kot podrejenost nekega naroda, ki je na visoki stopnji sekularne kulture zatiran od dominantnega naroda. Nekdanja Srbija je prelomila svoje obljube in je namesto federativne države uveljavila ultracentralizirano državo, v kateri je za srbski narod pridržala monopol nad administrativnim aparatom, armado in justico.⁶³ Pisec končuje, da »ostaja hrvaško vprašanje odprto in zaostreno kot je bilo vseh zadnjih sedemnajst let. Vladajoča buržoazija, je to vprašanje le še poslabšala. Jasno je, da hrvaške in srbske delovne množice ter delovne množice drugih narodnih manjšin ne morejo ničesar pričakovati od svojih zatiralcev. Svojo ekonomsko in narodno svobodo si bodo lahko priborile le v skupnem boju proti buržoaziji, nacionalistom in fašistom. Dokončna osvoboditev Hrvat-

⁵⁹ La Correspondence III, januar 1936, št. 1, str. 7.

⁶⁰ La Correspondence III, februar 1936, št. 2, str. 27.

⁶¹ La Correspondence III, januar 1936, št. 1, str. 27.

⁶² La Correspondence III, februar 1936, št. 2, str. 19.

^{62a} La Correspondence III, februar 1936, št. 2, str. 33—36.

⁶³ La Correspondence III, marec 1936, št. 3, str. 44.

skega naroda in drugih narodnih manjšin bo delo demokracije in delavsko-kmečke vlade.«⁶⁴

V četrti številki je več zanimivih prispevkov. Članek »Jugoslovanski kmetje v akciji«, poroča o akciji časopisa *Gospodarska sloga* za zvišanje cen kmetijskih pridelkov, ki je naletela na velike težave na Hrvaškem. Članek »Konferenca jugoslovanskih socialistov« zavrača socialdemokratsko zamisel o obnovitvi socialistične stranke, ki bi se vključila v združeno meščansko opozicijo, in postavlja nasprotno zamisel o enotni delavski stranki, dokler pa zanjo ne bo političnih pogojev, pa o enotni delavski fronti. Pri tem članek omenja kritično situacijo na Hrvaškem, kjer prihaja do krvavih obračunavanj med hrvatskimi kmeti in velikosrbskimi profašističnimi četniki, do spopadov na univerzi in podobno. Vodstvo SDK pa skuša to spontano ljudsko revolucionarnost zadušiti in jo označuje za komunistično. Daljši zapis je informacija o »Fronti svobode črnogorskega ljudstva«, ki je naperjena zoper velikosrbski hegemonizem.⁶⁵

V peti številki je redakcija CB objavila resolucijo oziroma oceno Komunistične partije Jugoslavije o jugoslovanski opoziciji in pripisala, da bi z velikim veseljem objavila tudi kakšne programske dokumente in deklaracije jugoslovanske opozicije.

Komunisti ocenjujejo opozicijo zelo kritično. Najvažnejše misli v tej oceni so naslednje: 1) Srbski del združene opozicije je nenehno zaskrbljen, kako ohraniti velikosrbsko hegemonijo, in ni pripravljen priznati enakopravnosti Hrvatov in narodnih pravic Makedoncem in Črnogorcem; 2) Nekateri voditelji HSS, ki uživajo Mačkovo podporo, skušajo hrvatsko narodno gibanje ločiti od hrvatskega delavskega razreda in ga podrediti obskurnim hrvaškim klerikalnim in fašističnim elementom. Ti elementi srdito napadajo komunizem; 3) Desni socialdemokrati se upirajo ustanoviti v enotne delavske fronte. Namesto da bi se prijateljsko obrnili k delavcem, ki še sledijo HSS in JRZ, v prid skupnemu boju, označujejo te delavce za »fašiste in klerofašiste«. Zaradi tega ta del delavstva vztraja v paternalističnih organizacijah, kar onemogoča akcijsko enotnost delavstva.⁶⁶

V šesti številki je obsežen poglobljen članek z naslovom »Razglabljanje o vprašanju ljudske fronte v Jugoslaviji«. Obsega štiri poglavja: 1. Naloge ljudske fronte; 2. Sestava Ljudske fronte; 3) Vloga delavskega gibanja; 4) Aktivnost ljudske fronte. V prvem poglavju je ugotovitev »da ne zadoščajo le splošne opredelitve za ljudsko fronto, saj terja čas, da vsi njeni pristaši izdelajo skupno platformo, ki bo določala politične naloge in jasno opredeljevala aktualne cilje gibanja.«⁶⁷

Nato so ti politični cilji našteti prvič v tako konkretni obliki:

1. Enake pravice za vse narode v Jugoslaviji in boj proti nadvladi.
2. Razpustitev narodne skupščine, ki je bila izvoljena pod pritiskom in z zakonom iz obdobja šestojanuarske diktature.
3. Svobodne volitve, svoboda tiska in zborovanja, legalizacija vseh političnih strank in amnestija za politične zapornike.

⁶⁴ La Correspondence III, marec 1936, št. 33, str. 45.

⁶⁵ La Correspondence III, april 1936, št. 4, str. 61—62, 63, 65—66.

⁶⁶ La Correspondence III, maj 1936, št. 5, str. 79—80.

⁶⁷ La Correspondence III, maj 1936, št. 5, str. 92.

4. Ukrepi za izboljšanje položaja delavcev, kmetov, intelektualcev, umetnikov in drugih pripadnikov srednjih slojev; zvišanje plač, pomoč brezposelnim, zmanjšanje davkov, rešitev problema kmečkih dajatev, pomoč nerazvitim pokrajinam, omejitve pri delovanju kartelov in trustov.

5. Zunanja politika, ki se bo zavzemala za kolektivno varnost, povezava s Francijo, kjer je na oblasti Ljudska fronta, in navezava odnosov s Sovjetsko zvezo.

Zanimivo je poglavje, ki obravnava sestavo Ljudske fronte in gre pri naštevanju zaveznikov v veliko širino. V njej je predvideno, da bi se vanjo lahko vključilo 6 antifašističnih skupin različnih političnih usmeritev.

1. Mačkova Hrvatska seljačka stranka in Pribičevićevi Neodvisni demokrati.

2. Demokratska stranka Ljube Davidovića, srbska zveza zemljiaradnikov Joce Jovanovića in stara radikalna stranka Ace Stanojevića.

4. Levo krilo delavskega gibanja (združena delavska stranka).

5. Vse druge delavske organizacije (reformisti, nevtralni in konfesionalni).

6. Opozicijski člani vladnih strank, zlasti v Sloveniji in Bosni.⁶⁸

V poglavju o vlogi delavskega gibanja v Ljudski fronti je zapisano, da mora fronta temeljiti na zvezi delavcev, kmetov in srednjih slojev, kajti vsi ti imajo skupnega sovražnika — desnico itd.⁶⁹ V isti številki je še nekaj člankov: »O korupciji v Jugoslaviji«; »O stavkovnem valu med jugoslovanskim delavstvom«; »O položaju na Hrvatskem« in o situaciji v Črni gori.⁷⁰

Veliko številootic v tej in v prejšnjih številkah kaže, kako dobro je bila redakcija CB informirana o dogajanju v Jugoslaviji. Notice poročajo včasih o temeljnih političnih in gospodarskih vprašanjih, včasih pa se dotikajo majhnih specifičnih vprašanj v posameznih jugoslovanskih pokrajinah. V tej številki so med drugim notice o pisanju »Slovenca«, o korporativni državi, o nastopu starih radikalov zoper vlado, o zahtevi jugoslovanskih žensk za enakost njihovih pravic; o uspehu levece na kongresu katoliških sindikatov v Ljubljani, kjer so ostro obsodili dr. Korošca itd.⁷¹

Glavni članek v sedmi številki CB, ki je bila zadnja, ima naslov: »Za novo ustavo v Jugoslaviji«. Iz članka je potem razvidno, da je naslov postavljen kot vprašanje, čeprav nima na koncu vprašaja. Članek namreč pravi: »Napačno bi bilo sklepati, da je bil ves politični boj, ki je plamtel v Jugoslaviji vse od njene ustanovitve, boj za ustavo. Seveda je vprašanje ustave imelo ves čas veliko vlogo, toda bistvo boja, ki je razdvajal Jugoslavijo, ni izviralo iz boja za ustavo. Vzroki so mnogo globlji in razsežnejši. Boj se je bil zoper nacionalno zatiranje, zoper srbski hegemonizem. Ustavno vprašanje ni nič drugega kot izraz boja Hrvatov, Slovencev in drugih narodov v Jugoslaviji za enakost njihovih nacionalnih pravic. Ta boj ne more biti končan prej, preden ne bodo tudi ti zatirani narodi prišli do oblasti. Resni razmah boja za nacionalno osvoboditev, za enakopravnost predvsem hrvatskega naroda, postavlja problem ustave na osrednje mesto v političnem življenju Jugoslavije.«⁷²

⁶⁸ Ravno tam.

⁶⁹ La Correspondence III, junij 1936, št. 6, str. 93.

⁷⁰ La Correspondence III, junij 1936, št. 6, str. 95, 96, 104, 105—107.

⁷¹ La Correspondence III, junij 1936, št. 6, str. 108—109.

⁷² La Correspondence III, julij 1936, št. 7, str. 118.

Čanek dalje navaja, za kakšno obliko države so se potegovale posamezne stranke, ki so hotele revizijo ustave. Nato omenja, da zahteva demokratična opozicija novo — tretjo jugoslovansko ustavo, da pa glede le-te obstajajo razlike med Beogradom in Zagrebom, ali naj bo bodoča ustava centralistična ali federativna.⁷³

V isti številki je še vrsta člankov, ki govore o Mačkovi zahtevi po volitvah v novo konstituanto, o odločitvi združene jugoslovanske delavske stranke (ki ni obstajala) za Ljudsko fronto; o Mačkovih stališčih do makedonskega vprašanja in o njegovih stališčih do hrvatskih ustašev.⁷⁴

Časopis je prenehal izhajati avgusta 1936 brez pojasnila. Verjetno je bilo to v zvezi s sestankom vodilnega političnega aktiva KPJ v avgustu 1936, na katerem so se zavzeli za odločno podporo politiki ljudske fronte in obrambe jugoslovanske države pred fašistično agresijo, kar se je precej oddaljevalo od stališč, ki jih je v dveh letih svojega izhajanja zastopala CB.

Résumé

LES POINTS DE VUE DES COMMUNISTES YUGOSLAVES DANS LA REVUE »LA CORRESPONDANCE BALCANIQUE«

Sur la base d'une revue épuisée reproduite de façon précise dont l'auteur montré le profil, c'est à dire les points de vue des communistes yougoslaves sur les questions importantes dont le mouvement communiste yougoslave s'est occupé dans les années 1934—1936. La plus grande part des textes de la revue concerne la question nationale tendue en Yougoslavie. La revue ne voit qu'une solution, celle de l'autodétermination des nations et l'anéantissement de l'état yougoslave — de formation bourgeoise versaillaise. La mort du roi Alexandre est commentée en détail, les élections du 15. Mai 1935, la fin du régime JNS, du régime JRZ, leurs décisions et leurs orientations. Un grand nombre d'articles étendus, qui sont parfois de véritables études approfondies, analyse la situation économique et le développement de chaque région yougoslave, en particulier, et la situation sociale des travailleurs. Un grand nombre d'articles sont des vues politiques et des analyses du gouvernement et de l'opposition. La revue prête une attention particulière au mouvement du front populaire et à ses problèmes. En tant que premier journal elle a apporté en juin 1936 un programme très clair de front populaire en Yougoslavie. La revue mentionne assez souvent aussi l'importance d'un front ouvrier uni et aussi parfois de l'importance d'un parti ouvrier uni qui devrait se créer. Un certain nombre d'articles sont consacrés à la situation des Croates et des Slovènes sous le joug italien et à l'effort de l'organisation nationale révolutionnaire TIGR pour collaborer avec le parti communiste italien dans le combat antifasciste. De grandes richesses signifient de très nombreuse et courtes notice sur les événements particuliers et les problèmes en Yougoslavie. Le groupe des membres du CK KPJ vivant à Paris a joué le rôle principal dans la revue, un grand nombre de correspondants, parfois très bien informés, a aussi participé à la rédaction, l'orientation des textes a toujours été en harmonie avec les directives du Komintern, c'est à dire avec son secrétariat balcanique. Egalement, les distinctions que l'on peut remarquer dans l'accentuation des problèmes particuliers parmi les articles de cette revue et des autres bollettins d'information du KPJ, par exemple dans Proleterec La revue a cessé de paraître sans explication en août 1936, probablement par décision prise à la réunion des chefs politiques actifs du KPJ à Moscou en août 1936.

⁷³ La Correspondence III, julij 1936, št. 7, str. 119.

⁷⁴ La Correspondence III, julij 1936, št. 7, str. 120, 125—126.

POLITIČNA IN DRUŽBENA VPRAŠANJA V JULIJSKI KRAJINI V LETIH 1920—1930

FILOZOFSKI FAKULTETI V TRSTU IN LJUBLJANI STA V SODELOVANJU Z LJUBLJANSKIM INŠTITUTOM ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA, TRŽAŠKIM INSTITUTO REGIONALE PER LA STORIA DEL MOVIMENTO DI LIBERAZIONE NEL FRIULI-VENEZIA GIULIA, ROVINJSKIM CENTRO DI RICERCHE STORICHE, POKRAJINSKIM MUZEJEM V KOPRU IN SLOVENSKIM RAZISKOVALNIM INŠTITUTOM V TRSTU PRIREDILI ZNANSTVENO POSVETOVANJE »POLITIČNA IN DRUŽBENA VPRAŠANJA V JULIJSKI KRAJINI V LETIH 1920—1930«. DVOJEZIČNO POSVETOVANJE JE BILO 20. OKTOBRA 1980 V TRSTU, NASLEDNJEGA DNE 21. OKTOBRA PA V KOPRU. SODELOVALI SO ITALIJANSKI, SLOVENSKI, HRVAŠKI, SRBSKI IN AVSTRIJSKI ZGODOVINARJI S TRINAJSTIMI REFERATI IN Z RAZPRAVO.

UREDNIŠTVO PRISPEVKOV ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA SE JE ODLOČILO, DA OBJAVI REFERATE V SLOVENSKEM JEZIKU, MEDTEM KO JIH BO V ITALIJANSKEM JEZIKU IZDAL ROVINJSKI CENTER ZA ZGODOVINO RAZISKAVE, NEKATERI PA SO ŽE OBJAVLJENI V TRŽAŠKI REVIMI QUALESTORIA. REFERATE OBJAVLJAMO V ZAPOREDJU, V KAKRŠNEM SO BILI PREBRANI NA POSVETOVANJU.